

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Handlowego

mgr Aleksandra Surma-Buczek

Autoreferat rozprawy doktorskiej pt.

Zaskarżanie uchwał w handlowych spółkach osobowych

Promotor:

prof. UW dr hab. Katarzyna Bilewska

Recenzenci:

prof. UEK dr hab. Aleksander Jerzy Witosz
(Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach)

dr hab. Marcin Spyra (Uniwersytet Jagielloński)

Warszawa 2021

I. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy.

Przedmiotem rozprawy jest problematyka zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych.

We współczesnych realiach spółki osobowe są popularną formą prowadzenia działalności gospodarczej, a tworzone podmioty posiadają niekiedy złożoną strukturę osobowo-udziałową, zbliżając się konstrukcyjnie do spółek kapitałowych. Coraz częściej także decyzje – w tym uchwały – podejmowane są w spółkach osobowych nie jednomyślnie, a na zasadzie większości głosów.

Kodeks spółek handlowych¹ („k.s.h.”) nie zawiera przepisów pozwalających na kwestionowanie uchwał handlowych spółek osobowych, jak ma to miejsce w spółkach kapitałowych, w których na mocy art. 249-252 k.s.h., w odniesieniu do spółki z o.o. i art. 422-425 k.s.h., co do spółki akcyjnej, możliwe jest wniesienie powództw o uchylenie i stwierdzenie nieważności uchwał zgromadzeń tych spółek. Jedynymi obowiązującymi regulacjami dotyczącymi wzruszania uchwał w spółkach osobowych są przepisy odnoszące się do uchwał walnego zgromadzenia w spółce komandytowo-akcyjnej² oraz uchwał „przekształceniowych” z udziałem spółek osobowych³.

Wybór tematu rozprawy został podyktowany okolicznością, że w polskiej literaturze prawniczej brak jest wyczerpującego opracowania zagadnienia zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych. O ile analiza charakteru uchwał organów spółek kapitałowych i podstaw ich kwestionowania są zagadnieniami pojawiającymi się w piśmiennictwie stosunkowo często, o tyle problematyka uchwał w spółkach osobowych – nie mniej złożona aniżeli ta dotycząca uchwał w spółkach kapitałowych – nie doczekała się do chwili obecnej wyczerpującego opracowania. Rozważania co do ewentualnej podstawy wzruszania uchwał wspólników spółki jawnej, partnerskiej i komandytowej pojawiają się szczerkowo w opracowaniach dotyczących postulowanych zmian w zakresie regulacji spółek osobowych. Brak jest natomiast kompleksowej monografii, która w sposób szczegółowy odnosiłaby się do tej istotnej problematyki.

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2019, poz.505 z późn. zm., dalej: k.s.h.

² Odnoszące się do zaskarżania uchwał w spółce akcyjnej art. 422-425 k.s.h. są stosowane do spółki komandytowo-akcyjnej w oparciu o treść art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h.

³ Art. 567 § 1 k.s.h.

II. Cele badawcze pracy i zastosowane metody badawcze.

Zasadniczym celem rozprawy jest wykazanie, że choć w k.s.h. brak jest przepisów odnoszących się wprost do zasad zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych, to kwestionowanie tych uchwał jest dopuszczalne, a podstawę powództwa mającego na celu ustalenie nieważności uchwały w spółce jawnej, partnerskiej i komandytowej może stanowić art. 189 k.p.c.⁴, stosowany łącznie z art. 58 k.c.⁵.

Wykazanie tej tezy poprzedzi weryfikacja hipotezy badawczej o uznaniu uchwał za – co do zasady – (szczególnego rodzaju) czynności prawne. W dalszej dopiero kolejności możliwe będzie przeprowadzenie, w oparciu o założenia wywiedzione z art. 2 k.s.h., rozważań do co dopuszczalnej podstawy prawnej kwestionowania uchwał w handlowych spółkach osobowych i reguł ich zaskarżania.

Do celów szczegółowych pracy należy zaliczyć także: przedstawienie typologii uchwał i teorii dotyczących ich charakteru prawnego; wskazanie zasad podejmowania uchwał w spółkach osobowych w odniesieniu do poszczególnych rodzajów spółek (spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna); przedstawienie funkcjonujących na mocy przepisów k.s.h. powództw o uchylenie i o stwierdzenie nieważności uchwał w spółkach kapitałowych.

Do rozstrzygnięcia zagadnienia badawczego wykorzystano w niniejszej pracy przede wszystkim metodę formalno-dogmatyczną oraz prawnoporównawczą.

Celem wykorzystania pierwszej powołanej metody było wykazanie, że pomimo braku w k.s.h. przepisów odnoszących się do zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych, w oparciu o treść art. 189 k.p.c. oraz art. 58 k.c. możliwe jest ustalenie nieważności czynności prawnej dokonanej w wyniku podjęcia uchwały.

Skorzystanie z metody prawnoporównawczej miało natomiast na celu ustalenie tendencji w zakresie zaskarżania uchwał w spółkach osobowych. Choć analiza regulacji państw należących do systemu prawa kontynentalnego (w szczególności prawa niemieckiego i francuskiego) oraz systemu *common law* (Wielka Brytania, Stany Zjednoczone) doprowadziła do wniosku, że ustawodawstwa państw obcych również nie zawierają

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2019, poz. 1460, t. j., dalej: k.p.c.

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz. U. z 2019, poz. 1145, t.j., dalej: k.c.

przepisów bezpośrednio dotyczących kwestionowania uchwał spółek osobowych, to jednak pozwoliła ona na wykazanie, że zaproponowana w niniejszej rozprawie koncepcja dopuszczalności zaskarżania uchwał spółek osobowych na podstawie reguł ogólnych prawa cywilnego wpisuje się w tendencje obserwowane także w innych porządkach prawnych.

III. Struktura rozprawy doktorskiej.

Praca doktorska składa się z pięciu rozdziałów.

Punktem wyjścia do analizy problematyki zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych jest ustalenie istoty i charakteru prawnego uchwały w spółce prawa handlowego, co jest przedmiotem rozważań zawartych w Rozdziale pierwszym dysertacji. Po dokonaniu przeglądu prezentowanych w orzecznictwie oraz doktrynie koncepcji co do charakteru prawnego uchwały, jak również przyjmowanych typologii uchwał, w pracy podjęto próbę sformułowania definicji uchwały jako szczególnego rodzaju czynności prawnej wyrażającej wolę spółki prawa handlowego – spółki kapitałowej jako osoby prawnej lub wolę wspólników spółki osobowej jako jednostki nieposiadającej osobowości prawnej, podejmowanej w szczególny sposób, zgodnie z regułami zawartymi w k.s.h. oraz umowie (statucie) spółki. Przyjęto, że uchwała dochodzi do skutku przez złożenie oświadczeń woli wspólników lub członków pozostałych organów spółki w ramach procedury głosowania, przy czym oświadczenia te nie muszą być zgodne, by uchwała wywarła skutek prawny. Poruszono komentowane w piśmiennictwie zagadnienie uchwał negatywnych.

O ile Rozdział pierwszy miał na celu przedstawienie problematyki uchwał w spółkach prawa handlowego w ogólności, to w Rozdziale drugim skupiono się na uchwałach w spółkach osobowych. Uznano, że uchwała wspólników spółki osobowej stanowi szczególnego rodzaju czynność prawną, do której stosujemy przepisy k.c. o czynnościach prawnych. Punktem wyjścia do rozważań było wskazanie na specyfikę procedury uchwałodawczej w spółkach jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej, a także zwrócenie uwagi na odrębności w zakresie sposobu prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji. Dokonując wyróżnienia uchwał wspólników i uchwał organów w spółkach osobowych, opowiedziano się za odpowiednim – ale nie bezpośrednim – zastosowaniem do zarządu spółki partnerskiej oraz rady nadzorczej i walnego zgromadzenia spółki komandytowo-akcyjnej przepisów o organach osób prawnych, z uwzględnieniem natury spółki osobowej, a także uznaniem, że wspólnicy są przedstawicielami organizacyjnymi spółki osobowej, których umocowanie wynika bezpośrednio z jej struktury. Odniesiono się

także do systematyki spółek osobowych w porządkach prawnych państw obcych systemu kontynentalnego i *common law*.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę uregulowanych w k.s.h. powództw o uchylenie i stwierdzenie nieważności uchwał w spółkach kapitałowych, wraz ze wskazaniem na wątpliwości interpretacyjne w zakresie wykładni niektórych przepisów w tym zakresie. Choć przedmiotem niniejszej rozprawy jest przede wszystkim analiza dopuszczalności zaskarżania uchwał w spółkach osobowych, to jednak nieodzowne jest przybliżenie – na zasadzie sygnalizacji, a nie kompleksowej analizy – przesłanek, zasad oraz trybu zaskarżania uchwał spółek kapitałowych. Jest to niezbędne z uwagi na konieczność szerszego, systemowego podejścia do zagadnienia, a w szczególności odniesienia wskazanych mechanizmów funkcjonujących w praktyce w spółkach kapitałowych do uchwał w spółkach osobowych. W zakresie uchwał zarządu i rady nadzorczej spółki kapitałowej uznano, że podlegają one zaskarżeniu w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c.

Stanowiący *meritum* pracy Rozdział czwarty zawiera ocenę prezentowanych w literaturze koncepcji w zakresie podstaw zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych, odnosząc się do stanowisk: co do możliwości odpowiedniego stosowania przepisów o uchyleniu i stwierdzeniu nieważności uchwał w spółkach kapitałowych, o dopuszczalności zaskarżenia w oparciu o art. 189 k.p.c. i art. 58 k.c., stanowiska o możliwości powołania się w tym zakresie na wady oświadczeń woli, a także do tezy, że zaskarżanie uchwał w spółkach osobowych jest wyłączone. Zastrzegając tę możliwość wyłącznie do uchwał stanowiących czynności prawne, uznano istnienie podstaw do wniesienia powództwa na podstawie art. 189 k.p.c. oraz art. 58 k.c. – w celu ustalenia nieważności uchwały. W Rozdziale czwartym uwzględniono kontekst prawnoporównawczy, analizując dopuszczalność zaskarżenia uchwał w spółkach osobowych państw obcych, zarówno w systemie kontynentalnym, jak i *common law*, by ostatecznie stwierdzić, że regulacje prawne większości państw nie przewidują przepisów w zakresie kwestionowania uchwał spółek osobowych. Zwrócono uwagę, że doktryna dopuszcza możliwość zaskarżania uchwał spółek osobowych na podstawie przepisów prawa cywilnego, co stanowi dodatkowe potwierdzenie głównej tezy niniejszej rozprawy.

W podsumowaniu pracy przedstawiono postulaty *de lege ferenda* co do ewentualnej nowelizacji k.s.h. wprowadzającej powództwa kwestionujące uchwały, a dedykowane już wprost dla spółek jawnej, partnerskiej i komandytowej.

IV. Wnioski szczegółowe

Przeprowadzona w pracy analiza pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków, odpowiadających wskazanym powyżej celom szczegółowym prowadzonych badań.

Pojęcie uchwały spółki prawa handlowego

1. Uchwały stanowią jeden z podstawowych sposobów podejmowania decyzji i wyrażania woli spółek prawa handlowego. Prawo polskie nie zawiera definicji legalnej uchwały a pojęcie to jest rozumiane w sposób niejednolity. W k.s.h. wskazano wyłącznie na przesłanki i podmioty uprawnione do podjęcia uchwały, określoną większość głosów, kworum i przedmiot, który może ona obejmować. Odrębności co do zasad podejmowania uchwał warunkowane są różnicami w zakresie podstawowych zasad konstrukcyjnych spółek prawa handlowego oraz fundamentalnymi różnicami pomiędzy spółkami kapitałowymi a osobowymi, także w zakresie procedury uchwałodawczej.

Uchwałę spółki prawa handlowego należy uznać za szczególnego rodzaju czynność prawną wyrażającą wolę spółki prawa handlowego – spółki kapitałowej jako osoby prawnej lub wolę wspólników spółki osobowej jako jednostki nieposiadającej osobowości prawnej, podejmowaną w szczególny sposób, zgodnie z regułami zawartymi w Kodeksie spółek handlowych oraz umowie spółki. Uchwała, jako szczególnego rodzaju czynność prawna, cechuje się odrębnościami w odniesieniu do czynności prawnych jednostronnych i umów. Dochodzi do skutku poprzez złożenie oświadczeń woli wspólników (akcjonariuszy) lub członków organów spółki w ramach procedury głosowania, przy czym oświadczenia te nie muszą być zgodne, by uchwała wywarła skutek prawny.

2. W zależności od przyjmowanej koncepcji co do charakteru uchwał spółek prawa handlowego w doktrynie przyjmuje się, że uchwały są rodzajem czynności prawnej, czynności konwencjonalnej, oświadczenia woli bądź zdarzeniem prawnym o odmiennych od czynności prawnej cechach. Kwalifikacja uchwały jako czynności prawnej lub przyznanie jej innego charakteru jest kwestią kluczową m. in. dla ustalenia mocy wiążącej i skutku uchwały, postaci ewentualnej wadliwości uchwały, a także dopuszczalności oraz podstaw jej zaskarżenia. Zagadnienie charakteru uchwał w spółkach osobowych jest nie mniej złożone aniżeli analiza charakteru uchwał w spółkach kapitałowych.

Charakter uchwał spółek prawa handlowego jest niejednolity, jednak przeważająca większość z nich wywołuje skutki cywilnoprawne. Uchwały zmierzające do powstania, zmiany

lub ustanienia stosunku cywilnoprawnego (w tym uchwały o charakterze wewnętrznym) są czynnościami prawnymi. Nie należy zapominać o funkcjonowaniu uchwał organizacyjnych, których nie można zakwalifikować jako czynności prawne, gdyż nie zmierzają one nawet pośrednio do wywołania skutków „na zewnątrz” spółki, odnosząc skutek wyłącznie w stosunkach wewnętrznych. Nie mają cech czynności prawnej niewywołujące zmian w relacjach danej osoby prawnej z innymi podmiotami: apele, zalecenia, deklaracje, jak również czynności odnoszące rezultat wyłącznie w sferze wewnętrznej. Uchwały takie uważane są za oświadczenia wiedzy lub przejawy uczuć, ale nie – czynności prawne. Charakter uchwały należy każdorazowo rozpatrywać indywidualnie, mając na uwadze jej cel i skutek. Przyjmując koncepcję uchwał jako – co do zasady – czynności prawnych, należy do nich stosować przepisy k.s.h. oraz odpowiednio uregulowania k.c. dotyczące czynności prawnych, mając w każdym przypadku na uwadze charakter i skutek uchwały.

3. Ze względu na kryterium skutku, jaki wywołują uchwały w stosunku do innych podmiotów, można wyróżnić uchwały wywołujące skutek prawny w sferze zewnętrznej spółki oraz uchwały odnoszące skutek w sferze wewnętrznej. Podział ten ma charakter przede wszystkim doktrynalny i systematyzujący. Nie powinno się uzależniać kwalifikacji uchwały jako czynności prawnej wyłącznie od skutku *stricto* zewnętrznego, jaki wywołuje uchwała, ponieważ uchwały wywołują także skutki pośrednio zewnętrzne, a nawet uchwała o charakterze pozornie wewnętrznym może wpływać na sytuację osób trzecich. W celu ustalenia charakteru prawnego uchwały każdą uchwałę powinno się rozpatrywać odrębnie.

Kolejnym rozróżnieniem jest podział uchwał na uchwały samoistne, wywołujące skutki bezpośrednio, oraz uchwały stanowiące przesłankę ważności lub skuteczności czynności prawnej, wymagające zgody drugiego organu lub dodatkowego działania w postaci wpisu do właściwego rejestru. Dla oceny skutku konkretnej uchwały, która wymaga dodatkowo wpisu do rejestru, decydujące znaczenie należy przypisać okoliczności, czy wpis ten ma charakter konstytutywny czy deklaratoryjny. Uchwały, dla których skuteczności nie jest wymagany wpis (wpis ma charakter wyłącznie deklaratoryjny) mają od początku charakter czynności prawnej. W przypadku uchwał, gdzie wpis ma charakter konstytutywny, uchwała będzie wywierała skutek prawny dopiero od momentu dokonania wpisu, uzyskując niejako swoją skuteczność z tą chwilą.

4. Wśród uchwał wyróżnia się niekiedy uchwały negatywne oraz uchwały nieistniejące. Mianem uchwał negatywnych określane są uchwały, które nie osiągnęły wymaganego pułapu głosów wymaganych do podjęcia uchwały pozytywnej. Są to uchwały o treści przeciwnej do

wnioskowanej. Należy przyjąć, że jest to jedynie zbędna konstrukcja teoretyczna. Uchwały określone jako negatywne nie wywołują skutku prawnego i nie mogą być zaskarżane na zasadach ogólnych.

Uchwały w spółkach osobowych

5. Pomimo pozbawienia ich na mocy art. 8 k.s.h. osobowości prawnej, spółki osobowe posiadają podmiotowość prawną, wynikającą z przyznanej im zdolności prawnej, zdolności do czynności prawnych oraz zdolności procesowej. Modelową spółką osobową jest spółka jawna, która odpowiada za zobowiązania swoim własnym majątkiem, natomiast wspólnicy co do zasady odpowiadają solidarnie ze spółką oraz z pozostałymi wspólnikami na zasadzie subsydiarności. Odpowiedzialność nieograniczoną ponoszą także komplementariusze spółki komandytowej i partnerzy w spółce partnerskiej, jeśli przyjęto w niej zasady odpowiedzialności jak w spółce jawnej. Odmienne zasady ponoszenia odpowiedzialności występują w przypadku dopuszczalnych modyfikacji ustawowych zasad odpowiedzialności, a także w odniesieniu do ponoszenia odpowiedzialności przez komandytariuszy spółki komandytowej oraz akcjonariuszy spółki komandytowo-akcyjnej.

Z uwagi na rosnące znaczenie spółek osobowych, które na mocy postanowień umownych niekiedy coraz bardziej przypominają swą konstrukcją spółki kapitałowe, postulat przyznania spółkom osobowym osobowości prawnej zyskuje na aktualności. Zabieg ten wymaga jednak zasadniczej nowelizacji przepisów k.s.h., wyrażającej się w modyfikacji w szczególności art. 8 k.s.h., co wobec braku zgodności stanowisk co do zasadności wprowadzenia zmiany nie wydaje się kwestią, która w najbliższym czasie zostanie podjęta w praktyce.

6. Uchwały w spółkach osobowych różnią się od uchwał podejmowanych w spółkach kapitałowych – ze względu na specyfikę spółek osobowych inny jest proces podejmowania uchwał, zasady głosowania, a także dopuszczalność i mechanizm podważania uchwał.

Jako cechy procedury uchwałodawczej w spółkach osobowych można wskazać: nieformalny i oparty na zasadzie jednomyślności sposób podejmowania uchwał, brak wymogu kworum oraz jawny i ustny charakter głosowania. Zasady te mogą podlegać modyfikacjom na mocy postanowień umowy spółki, jednakże z uwzględnieniem natury spółki osobowej oraz treści bezwzględnie obowiązujących przepisów k.s.h. Umowne określenie zasad podejmowania uchwał w sposób odbiegający od modelowego pozwala na zbliżenie zasad podejmowania uchwał do tych obowiązujących w spółkach kapitałowych.

Kodeks spółek handlowych, nie zachowując jednolitych zasad dotyczących podejmowania

uchwał w ramach stosunku prawnego spółki jawnej czy szerzej, spółek osobowych, nie wprowadza regulacji przewidujących wprost podejmowanie uchwał większością głosów. Możliwość taka jest – jak wskazano – w pewnych przypadkach dopuszczalna, jednakże co do zasady na mocy umowy spółki, a nie – na podstawie postanowień kodeksowych. Powyższe uzasadnia tezę o generalnej zasadzie podejmowania uchwał w spółkach osobowych (w tym w modelowej spółce jawnej) na zasadzie jednomyślności, co stanowi istotną odrębność w stosunku do spółek kapitałowych. Należy także uznać, iż co do zasady wspólnicy powinni uczestniczyć w podejmowaniu uchwał osobiście. Wynika to z istotnej roli substratu osobowego oraz samej natury spółki osobowej. Podejmowanie uchwał na zasadzie jednomyślności jest zasadą także w spółkach osobowych państw obcych, o ile umowa spółki nie przewiduje podejmowania decyzji na zasadzie większości głosów.

Głosy wspólników spółek osobowych należy traktować jako ich oświadczenia woli, przy zastrzeżeniu, że oświadczenia te nie zawsze muszą być zgodne (chyba że dla powzięcia uchwały istnieje wymóg jednomyślności), by doszło do podjęcia uchwały wywołującej skutki prawne. Uchwała wspólników spółki osobowej stanowi natomiast szczególnego rodzaju czynność prawną, do której stosujemy przepisy kodeksu cywilnego o czynnościach prawnych. Odrębną od uchwały kategorię decyzji stanowi zgoda wspólników spółki osobowej na podjęcie decyzji o określonej treści. Jest to, podobnie jak uchwała, suma oświadczeń woli wspólników, wyrażająca akceptację decyzji lub działania dotyczącego spółki. Suma zgód nie stanowi czynności prawnej, ale może stanowić przesłankę ważności czynności prawnej lub warunek skuteczności uchwały.

7. Do czynności wchodzących w zakres prowadzenia spraw spółki osobowej zalicza się działania niezbędne dla realizacji jej celu decyzje realizowane w ramach sfery wewnętrznej spółki, dokonywane w formie czynności prawnych oraz faktycznych. Reprezentację spółki osobowej rozumieć należy natomiast jako dokonywanie czynności prawnych w imieniu spółki i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niej. Choć nie ma bezwzględnej zależności między prowadzeniem spraw spółki a jej reprezentacją, nie wydaje się pożądane, aby spółkę reprezentował wspólnik całkowicie pozbawiony prawa prowadzenia jej spraw.

8. Wśród teorii dotyczących reprezentacji spółek osobowych wyróżnia się w szczególności: teorię przedstawicielstwa ustawowego, teorię pełnomocnictwa oraz teorię organów. Zgodnie z konstrukcją przedstawicielstwa ustawowego, to wspólnik jest podmiotem działającym w spółce, a skutki jego działania dotyczą bezpośrednio spółki. Źródłem działania wspólnika jest przepis prawa (ustawa) a nie – oświadczenie reprezentowanego. Kompetencja wspólnika

spółki osobowej do działania w jej imieniu wykazuje podobieństwo do reprezentacji osoby prawnej przez członka organu i stanowi tzw. organiczne przedstawicielstwo. Obok poglądu uznającego współników spółki osobowej za jej przedstawicieli ustawowych wyrażane jest stanowisko, iż współnicy działają jako pełnomocnicy spółki. Teoria organów polega z kolei na przyjęciu fikcji prawnej, że wola osób fizycznych wchodzących w skład organu stanowi wolę spółki. Stosowanie cywilistycznych konstrukcji przedstawicielstwa ustawowego czy pełnomocnictwa do prawa spółek powinno być jednak dokonywane z dużą ostrożnością.

W odniesieniu do kwalifikacji charakteru ciał funkcjonujących w ramach spółek osobowych, uzasadnione jest przyjęcie stanowiska „umiarkowanego” i traktowanie zarządu spółki partnerskiej oraz rady nadzorczej i walnego zgromadzenia spółki komandytowo-akcyjnej jako jej organów, przy odpowiednim – ale nie bezpośrednim – zastosowaniu przepisów o organach osób prawnych, z uwzględnieniem natury spółki osobowej. Takie stanowisko nie jest sprzeczne z charakterem tej kategorii spółek oraz z założeniem ustawodawcy, by nie przyznawać im osobowości prawnej, a zarazem pozwala przypisać ich działania bezpośrednio spółce.

W odniesieniu do współników spółek osobowych należy przyjąć z kolei, że współnicy w spółkach osobowych są przedstawicielami organizacyjnymi spółki, a ich umocowanie wynika bezpośrednio ze struktury spółki osobowej.

9. Pomimo że modelową dla funkcjonowania spółek osobowych jest spółka jawna, to dokonanie klasyfikacji i wyszczególnienia rodzajów uchwał w spółkach osobowych jest kwestią niełatwą z uwagi na odrębności konstrukcyjne charakteryzujące poszczególne spółki osobowe.

W spółkach osobowych można mówić o dwóch grupach uchwał: uchwałach współników oraz uchwałach organów spółki. Rozróżnienie to wynika z hybrydowego charakteru spółki partnerskiej i spółki komandytowo-akcyjnej, w których ustawodawca przewidział możliwość funkcjonowania charakterystycznych dla spółek kapitałowych gremiów w postaci zarządu (spółka partnerska) oraz rady nadzorczej i walnego zgromadzenia (spółka komandytowo-akcyjna). Hybrydowy charakter spółek osobowych wyraża się zatem przede wszystkim w odrębnych – zbliżających się do obowiązujących w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej – zasadach konstrukcyjnych spółek, w których zostały przewidziane organy, a także innych zasadach podejmowania uchwał i obliczania głosów. Z tego względu można mówić o dualizmie w zakresie rodzajów uchwał w spółkach osobowych. Jak wskazano, odrębnie od uchwał należy rozpatrywać zgodę współników na podjęcie określonej decyzji w ramach spółki.

Zaskarżanie uchwał w spółkach kapitałowych i innych podmiotach prawa

10. Kodeks spółek handlowych przewiduje dwa rodzaje powództw pozwalających na zaskarżenie wadliwych uchwał zgromadzenia wspólników spółki z o.o. oraz walnego zgromadzenia akcjonariuszy spółki akcyjnej: powództwo o uchylenie uchwały oraz powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały. Powództwa te cechują odmienne przesłanki materialnoprawne oraz terminy do ich wniesienia. Ponadto, o ile dopuszczalne jest zgłoszenie procesowego zarzutu sprzeczności uchwały z ustawą, to możliwość taka jest wyłączona w przypadku sprzeczności uchwały wspólników (akcjonariuszy) z umową (statutem) spółki. Wymóg uprawomocnienia się wyroku sądu dla wywarcia skutku w postaci nieważności uchwały sprzecznej z ustawą a także wyłączenie zastosowania art. 189 k.p.c. przez art. 425 k.s.h. zbliżają tę sankcję do sankcji nieważności względnej. Ma ona jednak autonomiczny charakter, różniący się od uregulowanej w k.c. sankcji dotyczącej nieważności „klasycznych” czynności prawnych.

11. Decydując się na wykreowanie na mocy art. 252 k.s.h. i art. 425 k.s.h. szczególnego rodzaju powództwa, odnoszącego się jedynie do uchwał zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy), ustawodawca wyłączył możliwość wzruszenia tej kategorii uchwał na innej podstawie prawnej, w tym – na podstawie art. 58 § 1 k.c. Rozszerzanie katalogu podmiotów uprawnionych do zaskarżenia uchwały i uzasadnianie powyższego niekompletnością regulacji k.s.h. wydaje się być nieuprawnione, podobnie jak uzasadnianie wzruszenia uchwały na podstawie art. 58 k.c. w przypadku braku możliwości uczynienia tego na podstawie przepisów k.s.h., wagą naruszenia czy względami porządku publicznego. Ze względów systemowych należy odrzucić dopuszczalność zaskarżania uchwał na podstawie art. 58 § 2 k.c., jako sprzecznych z zasadami współżycia społecznego.

12. Art. 59 k.c. nie powinien być stosowany jako podstawa wzruszania uchwał zgromadzeń sp. z o. o. i spółki akcyjnej, a to z uwagi na fakt, że przepis dotyczy wyłącznie umów.

13. Krytycznie należy podejść do stanowiska dopuszczającego zastosowanie art. 189 k.p.c. do uchwał zgromadzeń spółki z o.o. i spółki akcyjnej. Wprowadzenie dychotomii w odniesieniu do rodzaju trybów dopuszczalnych w przypadku wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych (powództwo o uchylenie i stwierdzenie nieważności uchwały w przypadku podmiotów legitymowanych na mocy przepisów k.s.h. i powództwo o ustalenie nieistnienia uchwały wnoszone przez pozostałe podmioty) stanowi działanie wbrew zamysłowi ustawodawcy. Sytuacja procesowa podmiotów nieuprawnionych na mocy k.s.h. do wniesienia

powództwa byłaby nadto bardziej korzystna – przy powództwie z art.189 k.p.c. konieczne jest wykazanie wyłącznie interesu prawnego w zaskarżeniu uchwały, a powództwo nie jest ograniczone terminem. Samodzielnej ani pomocniczej dla art. 189 k.p.c. podstawy powództwa nie może stanowić również art. 5 k.c.

14. Za uchwały nieistniejące uznaje się natomiast najbardziej rażące przypadki sprzeczności uchwały z ustawą, zachowania, które w ogóle nie nadają się zaklasyfikować jako uchwały, których tryb podejmowania został tak rażąco naruszony, że mimo pozorów istnienia brak w nich tak elementarnych składników, że nie sposób już mówić o uchwale. Wyróżnianie uchwał nieistniejących nie ma podstawy normatywnej. Jest to nieuprawnione i sprzeczne z założeniem ustawodawcy tworzenie nieprzewidzianych w k.s.h. bytów prawnych. Brak jest potrzeby wyodrębnienia, obok wzruszalności i nieważności, swoistej trzeciej postaci wadliwości uchwał – ich nieistnienia. W odniesieniu do spółek kapitałowych, uchwały te powinny być kwestionowane w ramach trybu przewidzianego w k.s.h.

15. Z uwagi na brak wyłączenia w k.s.h. zaskarżalności uchwał zarządu, rady nadzorczej i komisji rewizyjnej spółki z o.o. oraz uchwał zarządu i rady nadzorczej spółki akcyjnej, należy uznać, że podlegają one zaskarżeniu w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c. Kwestionowanie uchwał tych organów jest możliwe na mocy art. 2 k.s.h., przy zastosowaniu w sposób odpowiedni przepisów k.c. Analogiczne stosowanie reżimu zaskarżania uchwał zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń) należy odrzucić ze względu na szczególny charakter tych przepisów i dokładnie określony przedmiotowy zakres zastosowania.

16. Możliwość wzruszenia uchwał została przewidziana przez ustawodawcę także w odniesieniu do uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni w ustawie - Prawo spółdzielcze oraz uchwał zgromadzenia wspólnoty mieszkaniowej w ustawie o własności lokali. Każda z tych regulacji cechuje się odrębnościami w zakresie przesłanek przedmiotowych i podmiotowych zaskarżenia uchwały, stanowiąc materiał do analizy porównawczej w zakresie dopuszczalności zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych.

Dopuszczalność zaskarżania uchwał w spółkach osobowych

17. W k.s.h. brak jest generalnych zasad zaskarżania uchwał w spółkach jawnej, partnerskiej i komandytowej. Możliwość kwestionowania uchwał w spółkach osobowych jest obecnie przewidziana wyłącznie w odniesieniu do uchwał zgromadzenia akcjonariuszy spółki komandytowo-akcyjnej (na mocy art. 126 § 1 pkt 1 k.s.h.) oraz uchwał o przekształceniu

spółki osobowej (art. 567 § 1 k.s.h.). Ma to miejsce w oparciu o art. 422-425 k.s.h., dotyczących zaskarżania uchwał zgromadzenia akcjonariuszy w spółce akcyjnej.

18. Doktryna i orzecznictwo prezentują w odniesieniu do zaskarżania uchwał wspólników spółek osobowych stanowiska: o możliwości odpowiedniego stosowania przepisów o zaskarżaniu uchwał w spółkach kapitałowych, o dopuszczalności zastosowania art. 189 k.p.c. i art. 58 k.c., o dopuszczalności powołania się na wadę oświadczenia woli, a także pogląd negujący zaskarżalność uchwał wspólników w spółkach osobowych.

19. W większości systemów prawnych brak jest regulacji dotyczących zaskarżania uchwał wspólników spółek osobowych, jak również przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania unormowań dotyczących spółek kapitałowych. Przedstawiciele zagranicznej doktryny opowiadają się za możliwością kwestionowania uchwał spółek osobowych na podstawie przepisów prawa cywilnego, w tym przepisów o nieważności czynności prawnych. Stanowisko to potwierdza tezę o dopuszczalności stosowania przepisów k.c. jako możliwej podstawy ustalenia nieważności czynności prawnej dokonanej w wyniku podjęcia uchwały w handlowej spółce osobowej.

20. Jako podstawę zaskarżania uchwał w handlowych spółkach osobowych należy przyjąć art. 189 k.p.c. i art. 58 k.c., pozwalające na ustalenie nieważności czynności prawnej (stosunku prawnego) dokonanej w wyniku podjęcia uchwały. Z uwagi bowiem na fakt, że k.s.h. nie zawiera regulacji dotyczących stwierdzenia nieważności uchwał wspólników spółek osobowych, to zgodnie z art. 2 k.s.h. należy stosować przepisy k.c. (oraz k.p.c.). Możliwość ta będzie zastrzeżona wyłącznie dla uchwał stanowiących czynność prawną – w przypadku uchwał, które nie mogą zostać zakwalifikowane do tej grupy, dopuszczalność wniesienia powództwa z art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c. będzie wyłączona.

21. Należy zdecydowanie odrzucić koncepcję stosowania do uchwał spółek osobowych *per analogiam* regulacji o zaskarżaniu uchwał w spółkach kapitałowych – są to odmienne, różniące się zarówno budową, jak i strukturą udziałową oraz kapitałową, typy spółek, a zatem ze względów systemowych możliwość taka powinna być wyłączona. Odesłania do przepisów o spółkach kapitałowych mają charakter wyczerpujący i nie można interpretować ich rozszerzająco.

Niewłaściwe jest również kwestionowanie uchwał za pomocą przepisów k.c. o wadach oświadczeń woli. Koncepcja ta nie przystaje bowiem do zupełnie konstrukcji zaskarżania uchwał w spółce osobowej. Niemniej jednak, przepisy o wadach oświadczeń woli można stosować odpowiednio, przy uwzględnieniu treści art. 2 k.s.h., do oświadczeń wspólników

spółek osobowych, które składają się na uchwałę.

22. Tezę o braku możliwości zaskarżenia uchwał spółek osobowych na jakiegokolwiek podstawie można natomiast uznać za słuszną wyłącznie w przypadku przyjęcia, że uchwała to niebędący czynnością prawną wewnętrznym akt organizacyjny spółki, co wyłącza przewidzianą dla czynności prawnych możliwość wniesienia powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. i art. 58 k.c.

23. *De lege ferenda*, celowa wydaje się nowelizacja k.s.h. i przeniesienie na grunt spółek osobowych powództw zbliżonych do tych funkcjonujących w spółkach kapitałowych. W pełni zasadna wydaje się nowelizacja k.s.h. i wprowadzenie przepisów umożliwiających zaskarżanie uchwał wspólników w spółkach jawnej, komandytowej i partnerskiej. Potrzeba regulacji nie występuje w odniesieniu do spółki komandytowo-akcyjnej, a to ze względu na dostatecznie jasną sytuację w zakresie możliwości i podstaw zaskarżenia, wynikającą z przepisów odsyłających do odpowiedniego stosowania regulacji o spółce akcyjnej a tym samym – powództw z art. 422 k.s.h. i art. 425 k.s.h. Celowe wydaje się umiejscowienie postulowanych przepisów wśród unormowań dotyczących spółki jawnej i odpowiednie ich stosowanie do pozostałych typów spółek. Taka metoda regulacji jest uzasadniona z uwagi na dotychczasowy sposób redakcji przepisów przez ustawodawcę (metoda odesłania do przepisów o spółce jawnej), a nadto pozwoli na uniknięcie zbędnych powtórzeń w k.s.h., co miałyby miejsce w przypadku zamieszczenia nowych przepisów odrębnie dla każdej ze spółek osobowych. Odmienna aniżeli w przypadku spółek kapitałowych, w których ustawodawca zdecydował się na indywidualną regulację zaskarżania uchwał w spółce z o. o. i spółce akcyjnej, redakcja jest podyktowana znacznie większym podobieństwem strukturalno-konstrukcyjnym spółek jawnej, komandytowej i partnerskiej.

Proponowane rozwiązania pozwolą na korzystanie z wypracowanego dorobku orzecznictwa i piśmiennictwa, przyczyniając się dodatkowo do wprowadzenia większej spójności systemowej w zakresie mechanizmów stosowanych w ramach k.s.h. Potrzeba regulacji nie występuje jedynie w przypadku uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy spółki komandytowo-akcyjnej, do których odpowiednie zastosowanie na mocy art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h. mają przepisy o zaskarżaniu uchwał w spółce akcyjnej.

24. Nie ma podstaw do różnicowania przesłanek, terminów do zaskarżenia uchwał, a co za tym idzie – zbędnego powtarzania regulacji w przepisach o poszczególnych spółkach. Celowe jednak wydaje się dodanie przepisu o dopuszczalności zaskarżenia uchwały przez członków zarządu spółki partnerskiej i zarząd *in corpore* – jest to jedyny organ, którego istnienie

ustawodawca przewidział w przepisach o tych spółkach, toteż zasadne jest przyznanie mu czynnej legitymacji do zaskarżania uchwał wspólników spółki partnerskiej.

25. Zasadne jest przeniesienie na grunt spółek osobowych powództw z powodzeniem funkcjonujących w spółce z o.o. i spółce akcyjnej, i analogiczne wprowadzenie powództwa o uchylenie uchwały oraz powództwa o stwierdzenie jej nieważności. Takie rozwiązanie pozwoli nie tylko na uniknięcie chaosu legislacyjnego w przypadku, kiedy w jednej ustawie funkcjonowałyby kilka rodzajów powództw, a z drugiej – pozwoli korzystać z bogatego dorobku orzecznictwa w zakresie interpretacji przesłanek czy postrzegania kwestii legitymacji do wniesienia powództwa.

26. Celowe jest zawężenie legitymacji czynnej do zaskarżenia uchwały do kręgu wspólników – bez względu na to, czy mają oni prawo prowadzenia jej spraw czy też nie, i bez względu na przysługujące prawo reprezentacji. Legitymacja do wniesienia powództwa nie jest i nie powinna być związana z kwestią prowadzenia spraw czy reprezentacji spółki a jest korelatem istnienia stosunku członkostwa w spółce. Prawo to przysługiwałoby zatem każdemu ze wspólników spółki jawnej, wszystkim partnerom spółki partnerskiej oraz komplementariuszom i komandytariuszom w spółce komandytowej, niezależnie od wysokości wniesionego wkładu, a także akcjonariuszom i komplementariuszom spółki komandytowo-akcyjnej. Dodatkowo, legitymacja do zaskarżenia uchwały powinna być również przyznana każdemu z członków zarządu spółki partnerskiej, bez względu na to, czy ma on status partnera czy też nie. Z mocy odrębnych regulacji legitymowany do zaskarżenia uchwały byłby także prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich i inne podmioty, które są do tego uprawnione na mocy przepisów szczególnych.

27. W odniesieniu do podmiotu legitymowanego biernie, pozwaną powinna być spółka osobowa. Jest to uzasadnione z uwagi na wyraźnie przyznaną przez art. 8 k.s.h. zdolność prawną i procesową tej kategorii spółek.

28. Proponowane powództwa powinny zostać ograniczone terminem. Termin ten powinien być przy tym powiązany z datą dowiedzenia się przez wspólnika o uchwale bądź datą jego udziału w głosowaniu. Z uwagi na charakter spółek osobowych, silniejsze powiązania pomiędzy wspólnikami i mniejszy formalizm w zakresie podejmowania uchwał wydaje się, że termin do zaskarżenia uchwały powinien być nieco krótszy aniżeli w przypadku spółek kapitałowych i wynosić np. miesiąc od momentu podjęcia uchwały lub powzięcia przez wspólnika wiedzy o jej podjęciu.

29. W piśmiennictwie zwraca się uwagę na brak analogicznej jak w przypadku spółek

kapitałowych regulacji stanowiącej, że prawomocny wyrok stwierdzający nieważność uchwały jest skuteczny w relacji pomiędzy spółką a wszystkimi wspólnikami oraz pomiędzy spółką a członkami organów. Taki przepis pozwoliłby na wykluczenie możliwości ponownego wniesienia powództwa o stwierdzenie nieważności tej samej uchwały przez innego wspólnika, chociażby z innych przyczyn. Postulat rozszerzenia prawomocności orzeczenia zgodnie z treścią art. 365 § 1 k.p.c., analogicznie jak to ma miejsce w spółkach kapitałowych na mocy art. 254 § 1 k.s.h. i art. 427 § 1 k.s.h., należy uznać za w pełni uzasadniony.